

Иван Тютюнджиев

Велико Трново, България

Иван Христов

Пловдив, България

ГРЪЦКИ ИЗВОРИ ЗА ЖИВОТА И ДЕЛОТО НА МИТРОПОЛИТ ИГНАТИЙ ТЪРНОВСКИ (? - † 1464)¹

1. Решение на събора на Източните патриаршии в Цариград през 1438 г. за определяне на участниците във Фераро - Флорентийския събор

V. Laurent, "Les Mémoires" du Grand Ecclésiarque de l'Église de Constantinople Sylvestre Syropoulos sur le Concile de Florence (1438-39), Roma, 1971, III 23, 184,3-12.

Τότε καὶ ἀρχιερεῖς ἐχειροτονήθησαν, ὁ κῦρ Μάρκος Ἐφέσου, ὁ κῦρ Διονύσιος Σάρδεων, καὶ ὁ κῦρ Βησσαρίων Νικαίας, ἴν' ὡς πρόκριτοι παρῶσιν ἐν τῷ συνόδῳ. Ἐκ γοῦν τῶν ἀρχιερέων, ὅσους ἐξελέξατο ὁ πατριάρχης καὶ παρεγένοντο εἰς τὴν σύνοδον, εἶσιν οὗτοι: ὁ Ἐφέσου, ὁ Τραπεζούντος, ὁ Ἡρακλείας, ὁ Κυζίκου, ὁ Σάρδεων, ὁ Νικομηδείας, ὁ Νικαίας, ὁ Τορνόβου, ὁ Μονεμβασίας, ὁ Λακεδαιμονίας, ὁ Ἀμασειας, ὁ Μιτυλήνης, ὁ Σταυροπόλεως, ὁ Μολδοβλαχίας, ὁ Ῥόδου, ὁ Μελενίκου, ὁ Δράμας, ὁ Γάννου, ὁ Δρίστρας, ὁ Ἀγχιάλου· ἦλθε δ' ἐκεῖσε καὶ ὁ Ῥωσίας μετὰ καὶ ἐνὸς ἐπισκόπου. Οὗτοι οὖν ἀπῆλθον καὶ παρῆσαν ἐν τῇ συνόδῳ· τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν προσκληθέντων καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθόντων ἀρχιερέων κατέλιπεν ἐνταῦθα ὁ πατριάρχης, μήτε τίνος χάριν προσεκλήθησαν εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ τί οὐκ ἀπέρχονται καὶ μετ' αὐτοῦ, μήτε γνώμας δοῦναι περὶ τοῦ προκειμένου ἀπαιτήσας αὐτούς.

Тогава бяха ръкоположени и архиереите кир Марк Ефески, кир Дионисий Сардийски и кир Висарион Никейски, за да присъстват на събора като предводители. А архиереите, избрани от патриарха и участвали в събора, бяха: Ефеският, Трапезундският, Ираклийският, Кизикският, Сардикийският, Никомидийският, Никейският, Търновският, Монемвасийският, Лакедемонийският, Амасийският, Митиленският, Ставрополският, Молдовлахийският, Родоският, Мелнишкият, Драмският, Ганоският, Дръстърският, Анхиалският, а там дойде и Росийският заедно с един епископ. Ето тези заминаха и присъстваха на събора, а останалите архиереи, които бяха поканени и дойдоха в Константинопол, патриархът ги остави там, без да им обясни защо ги е повикал, нито защо не заминават с него, нито дори им поиска мнението по въпроса.

2. Участие в комисия, определена от патриарх Йосиф II да договори разпределението на местата за присъстващите на събора

V. Laurent, "Les Mémoires"..., IV 39, 240,20-25

¹ Публикуваните тук гръцки извори за Игнатий са част от подготвяно издание на документи за историята на епископата на Цариградската патриаршия в българските земи през периода XV-XIX в. с автори И.Тютюнджиев, И.Христов и Вл.Владов.

Εἶτα κελεύει ὁ πάππας, ὅτι δεῖ συναχθῆναι πάντας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ συστήσαι τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ σκέπτεσθαι καὶ περὶ τῶν ζητημάτων, ἵνα κηρυχθῇ πανταχοῦ, ὅτι ἐν τῇ Φεραρίᾳ συνέστη ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος· τὸ δὲ ἦν, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης φήμης στηριχθῇ μὲν καὶ ἐδραιωθῇ ὁ πάππας, ἡ δ' ἐν βασιλείᾳ σύνοδος ἐλαττωθῇ καὶ ἀτονήσῃ. Ὁρίσεν οὖν ὁ πατριάρχης τὸν Νικομηδείας, τὸν Τορνόβου, τὸν μέγαν χαρτοφύλακα καὶ ἐμέ, ἵνα ἐλθόντες ἴδωμεν πῶς βούλονται τάξει τὰς καθέδρας ...

Тогда папата заръча всички в Църквата да се съберат и да се състои вселенски събор, на който да бъдат разгледани спорните въпроси, за да се разгласи навсякъде, че във Ферара се е състоял вселенски събор, целейки тази вест да затвърди и укрепи неговото положение, а синодът в империята да бъде ограничен и отслабен. Тогава патриархът определи [митрополитите] на Никомидия и **Търново**, Великия хартофилакс и мен да отидем на място и да видим как смятат да подредят катедрите ...

3. Посредник при предаването на акредитивните писма на подобрите от императора и патриарха представители на източните патриарси

V. Laurent, "*Les Mémoires*"..., IV 43, 246,31-248,5

Ἐν δὲ τῇ Φεραρίᾳ ἕτερα εὐρέθησαν | γράμματα, ὡς οἶμαι δὲ καὶ διπλᾶ, πλὴν ὑπογεγραμμένα καὶ γνήσια τῶν πατριαρχῶν, μεταποιοῦντα δὲ τὰ πρόσωπα. Αναλαβόντες οὖν καὶ ἃ ἐδώκαμεν πρότερον ἡμεῖς τοῖς τοποτηρηταῖς καὶ πάντα τὰ γράμματα ὁ βασιλεὺς ὁμοῦ καὶ ὁ πατριάρχης συναγαγόντες καὶ ἀκριβῶς θεωρήσαντες, τρία τιν' ἐκ πάντων ἐξελέξαντο, ἐν οἷς περιείχοντο τοῦ μὲν Ἀλεξανδρείας τοποτηρηταὶ ὁ Ἡρακλείας, καὶ ὁ πνευματικὸς κύρ Γρηγόριος, τοῦ δ' Ἀντιοχείας ὁ Ἐφέσου καὶ ὁ Ῥωσίας, τοῦ δὲ Ἱερουσαλὺμων ὁ Σάρδεων μόνος. Ταῦτ' οὖν κυρώσαντες ἔστειλαν πρὸς τοὺς δηλωθέντας μετὰ τοῦ Τορνόβου, τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ἐμοῦ, συνόντος ἡμῖν καὶ κύρ Μανουὴλ τοῦ Βουλλωτοῦ ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως σταλέντος.

Във Ферара се намираха и други писма, освен истинските и подписани от патриарсите, които според мен ги дублират и подменят лицата. Като събраха и взеха в ръцете си всички писма - онези, които ние по-рано раздадохме на делегатите, но и останалите, императорът и патриархът ги огледаха внимателно и от всичките избраха три, определящи [митрополита] на Ираκлия и духовният кир Григорий като представители на Александрийския [патриарх], Ефеския и руския [митрополити - като представители] на Антиохийския, и [митрополита на Сарди], като единствен представител на Йерусалимския [патриарх]. Тях те утвърдиха и ги пратиha на вече споменатите [лица] с посредничеството на **Търновския [митрополит]**, Великия хартофилакс и мен, а с нас беше и кир Мануил Вулот като пратеник на императора.

4. Патриарх Йосиф II за разногласията в източната делегация и духовната си и фамилна близост с Търновския митрополит Игнатий

V. Laurent, "*Les Mémoires*"..., IX 17, 450,16-32

Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ῥωσίας εἰς τὸν πατριάρχην καὶ εἶπεν, ὅτι Ἰδοῦ ἐμερίσθημεν καὶ εἰσι πλείονες οἱ χωρισθέντες ἀφ' ἡμῶν. Φαίνεται μοι οὖν καλὸν ἵνα ὀρίσης καὶ ποιήσωμεν σύνοδον καὶ καθήρωμεν αὐτούς, ἐπεὶ ἔχομεν καὶ τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου μεθ' ἡμῶν αὐτῶν, μήποτε ὑπερισχύσωσιν ἐκεῖνοι καὶ καθήρωσιν ἡμᾶς. Εἰρωνεύσατο οὖν αὐτὸν ὁ πατριάρχης, εἰπὼν· Χαρὰ εἰς τὸν Ῥωσίας, καὶ οὕτω συμβουλεύεις; καὶ οὕτως ἂν ἔπραττες, εἰ ἦν παρὰ σοί; Ἀλλ' οὐχ οὕτω λέγω ἐγώ, οὐδὲ θέλω ἵνα λαληθῇ ὅτι ἐμερίσθημεν (τοῦτο γὰρ ἔσται καὶ ἀτιμία εἰς ἡμᾶς καὶ κατάλυσις τῆς ἐνώσεως) ἀλλ' οἰκονομικῶς μεταχειριστέον τοὺς διαφερουμένους. Καὶ ἤρξαντο ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μεταχειρίζεσθαι τοὺς μὲν δι' ἑαυτῶν, τοὺς δὲ διὰ μέσων τινῶν. | Ὅθεν καὶ ὁ πατριάρχης προσκαλευσάμενος τὸν Τορνόβου, τὸν Ἀμασειᾶς καὶ

τὸν Μολδοβλαχίας ἀνείδισε καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Καλῶς ἐποιήσατε· οὐκ ἐστὲ ἰδικοί μου; οὐκ ἐγὼ προέκοψα καὶ προεβίβασα ὑμᾶς; οὐκ ἔχετε ἀπ' ἐμοῦ ἄπερ ἔχετε; οὐκ ἐστὲ τοῦ κελίου μου καὶ τῆς φαμίλιας μου; Πῶς οὖν οὐκ ἠκολουθήσατε τῇ ἐμῇ γνώμῃ, ἀλλ' ἀφήκατε ἵνα με καθήρωσιν, εἰ θελήσουσι; Καὶ ἐγὼ ἐθάρρουν, ὅτι εἰ ἐβλέπετέ με ρίπτοντα ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος πρὸ ἐμοῦ ρίψειν ἑαυτοὺς εἰς τὸν βυθόν. Οὕτως οὖν ἤλπιζον ἵνα ποιήσητε εἰς ἐμέ. Καὶ τίνος χάριν ἔλαβον καὶ ἔχω ὑμᾶς πλησίον μου; ἵνα ἔχω καὶ ἀκολούθους εἰς λόγους μου καὶ συνεργοὺς εἰς τὴν γνώμην | μου ἢ ἐναντίους; ἢ ἠθελήσατε ἵνα φανῆτε | ὅτι ἔχετε ὑμεῖς κρείττονα εἶδησιν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας; Καλῶς οἶδα πῶς λέγουσι τοῦτο οἱ ἄγιοι, καὶ διὰ τοῦτο εἶπον ὅπερ ἠκούσατε, καὶ ὀφείλετε ἵνα μοι ἀκολουθήσητε.

След това дойде руският [митрополит] при патриарха и рече: "Ето че сме разделени и отделилите се от нас са повече. Затова ми се струва, че ще е добре да се разпоредиш, да направим събор и да ги низвергнем, защото имаме и твоя велика святост на наша страна, да не би те да надделят и да ни низвергнат." А патриархът иронично му каза: "Хвала на Руския [митрополит]! Това ли ме съветваш? Ако от теб зависеше, така ли би постъпил? Обаче аз не смятам така, нито искам да се говори, че сме се разделили (това ще е нечестие за нас и би разбило Унията), но икономично² да се отнесем към отделилите се от нас." И започнаха императорът и патриархът да се свързват с едни пряко, а с други чрез посредници. Оттук и патриархът, като привика **Търновския**, Амасийския и Молдовлахийския [митрополити], взе да ги кори с думите: "Хубаво направихте! Не сте ли мои хора? Не ви ли аз помогнах да напреднете и не ви ли аз издигнах? Не дължите ли на мен всичко, което имате? Не сте ли от моята килия и от моето семейство? Защо не следвате моята воля, а ме оставихте да ме низвергнат, ако пожелаят? А бях уверен, че ако ме видите да се хвърлям в морето, преди мен ще се хвърлите в бездната! - Това вярвах, че ще сторите за мен. За какво ви взех и ви имам до себе си? Да имам следовници в думите си и сътрудници в мнението ми, или противници? Или може би искате да се покажете, че имате по-добро знание за догмите на Църквата? Добре знам, в какъв смисъл го казват светците и затова изрекох, което чухте, а вие сте длъжни да ме послушате!"

5. Игнатий помага на грузинския митрополит, отклонил се от сключването на Унията, да се завърне с останалата делегация

V. Laurent, "*Les Mémoires*"..., IX 26, 462,4-17

Οἱ δὲ τῶν Ἰβήρων πρέσβεις (ἦλθον γὰρ δύο σὺν ἡμῖν ἐκεῖσε, ἄτερος μὲν ἐπίσκοπος, ὁ δὲ λοιπὸς κοσμικὸς ἄρχων), ὁ μὲν ἐπίσκοπος μετὰ τὸ παύσασθαι τὰς διαλέξεις, ἐπεὶ ὅπωςδὴποτε συνήκε κακῶς κατασκευαζομένην τὴν ἔνωσιν, πρῶτον μὲν διήλθεν ἰδίως τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἡμᾶς καὶ ἐνεφάνισε πᾶσι πιττάκιον τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἐντελλόμενον αὐτοῖς μηδὲν συνθέσθαι εἰς προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν μέχρι καὶ ἰῶτα ἑνὸς ἢ μιᾶς κεραίας, εἶτα τὰ μὲν φλωρία ὅσα εἶχε δέδωκε κρυφίως εἰς παρακαταθήκην, τὰ δὲ ἐνδύματα αὐτοῦ καὶ τὰ χρειώδη τοῖς ἐνδεέσι διένειμεν, ἑαυτὸν δὲ ἐποίησεν ἔξηχον καὶ μονοχίτων περιήρχετο μέχρι τινὸς ὡς παράφρων καὶ πλανώμενος, εἶτ' ἀπεδήμησε λαθραίως, καὶ οὐδὲ ἀκούειν εἶχομεν ὅπου ἐστίν· διὸ καὶ ἐνομιζομεν πάντες | ὅτι ἐτελεύτησέ που κακῶς· ὁ δὲ διήρχετο τόπους καὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἦν ἀφανὴς ἡμῖν καὶ ἀνήκουστος ὡσεὶ μῆνας τρεῖς· ὅτε δ' εἰς τὴν Βενετιάν ὑπεστρέφομεν, ἠκούσαμεν ὅτι εὐρέθη εἰς πόλιν καλουμένην Μόδενα νοςῶν. Ὁ δὲ Τορνόβου οἰκτῶ καὶ φιλίᾳ κινήσει, ἀπελθὼν ἐκεῖσε ἀνελάβετο καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Βενετιάν· ἐπανῆλθε

² Милостиво, братски.

δὲ καὶ αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν, ὅσον ἠθέλησεν, ἔλαβε δὲ καὶ τὴν παρακαταθήκην καὶ ὑπέστρεψε μεθ' ἡμῶν. | Ὁ δὲ κοσμικὸς ἄρχων κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς ἔγνω | συμπερανθήσεσθαι τὴν ἔνωσιν ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην. Οὐδέτερος οὖν τῶν Ἰβήρων συνέθετο εἰς τὴν ἔνωσιν ἐξέφυγον γάρ.

Що се отнася до грузинските пратеници (с нас там дойдоха двама, единият от които епископ, а другият мирски управник), епископът, за да се сложи край на разговорите, след като така или иначе трябваше да участва в зле замислената Уния, дойде най-напред лично при архиерейте и при нас, за да покаже на всички документ от патриарха на Антиохия, който им нарежда да не подкрепят приемането или отхвърлянето ни на една йота, ни на една чертица³. После тайно остави всичките си пари на съхранение, а дрехите и най-необходимото раздаде на нуждаещите се. Престори се на глупак, покривайки се, колкото може, само с един хитон, като безумец и ненормален, след което скришом замина и не чухме нищо за него, поради което всички помислиха, че е свършил някъде зле. Той броди из различни области и градове в Италия, и не го чухме и видяхме около три месеца. Когато обаче се завръщяхме във Венеция, научихме че е в град на име Модена, болен на легло. Движен от състрадание и любов, **Търновският митрополит** замина за там, взе го и го доведе във Венеция. Той дойде на себе си, колкото искаше, взе си обратно парите и се върна заедно с нас. Що се отнася до мирския управник, в дните когато разбра, че ще се сключва Унията, замина за Рим. По този начин никой от грузинците на участва в сключването на Унията, понеже и двамата избягаха.

7. Подпис на митрополит Игнатий в унионистичния акт, узаконяващ решенията на Фераро-Флорентийската уния от 06.07.1439 г.

J.Gill, *Quae supersunt auctorum graecorum Concilii Florentini*, Romae 1953, p. 466

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τορνόβου, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Νικομηδίας. Ἰγνάτιος ἀρκετὸς ὑπέγραψα.

Смиреният митрополит на Търново Игнатий, на мястото и на Никомедийският, със задоволство подписах.

G.Hofmann, *Concilium Florentinum*, - *Orientalia Christiana*, vol. XVI 3, № 57, p. 299; Иван Снегаров, *Търновски митрополити в турско време ...*, с. 211.

ὁ μητροπολίτης Τορνόβου Ἰγνάτιος στοιχήσας ὑπέγραψα
митрополитът на Търново Игнатий, присъединявайки се, подписах
в друг екземпляр (Ibid., p. 301):

ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τορνόβου Ἰγνάτιος
смиреният митрополит на Търново Игнатий

8. Влияние на участието на Игнатий в Унията в анаграма в църквата "Св. ап. Петър и Павел" във Велико Търново

З.Ждраков, *Търновският зограф Никола* - подписани и датирани творби от 1442 г. - *Търновска книжовна школа*, 7, Велико Търново 2002, с. 790

Νικ<ό>λα<ο>ς <ί>ερο<μον>άχ<ος> ὑπέγ<ρα>ψ<α> ςᾶν'
Никола иеромонах подписа (в годината 6950 = 1442 от Р.Х.)

³ Вж. Мат. 5:18. Има се предвид добавката "filioque".

**9. Маргиналия отбелязваща смъртта на Търновския митрополит
Игнатий**

A. M. Bandini, *Catalogus codicum manoscriptorum bibliothecae Medicae Laurentianae*, Florentia, 1764-1770; Σπ. Λαμπρού, Ενθυμήσεων ήτοι χρονικών σημειωμάτων συλλογή πρώτη. Νέος Ελληνομνήμων, τ. Ζ (7), 1910, σ. 164, №142

Ἐκοιμήθη ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Τορνόβου Ἰγνάτιος ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ τοῦ Προδρόμου τῆς Καλαμήτας κατὰ τὸ ζροβ΄

Упокои се всесвещеният митрополит Търновски Игнатий в светия манастир на Предтеча в Каламита през 6972 г. (1464 г.)

Μελλομένη Κατσαροπούλου

Επίκουρη Καθηγήτρια Βαλκανικής Ιστορίας

Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.

Θεσσαλονίκης, Ελλάδα

Η ΣΕΡΒΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ 18ΟΥ ΑΙ. ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΣΕΡΒΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ

Περίληψη: Ο 18ος αι. υπήρξε σημαντική περίοδος στην ιστορική πορεία των Βαλκανικών λαών. Η παρακμή του Οθωμανικού κράτους και οι γενικότερες εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο με την κίνηση του Διαφωτισμού επηρέασαν και τους λαούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ειδικότερα στην περίπτωση του σερβικού έθνους σπουδαία σημασία για την πνευματική ανάπτυξη και εθνική του αφύπνιση είχαν οι Σέρβοι της διασποράς δηλ. οι Σέρβοι οι εγκατεστημένοι στα εδάφη της Αψβουργικής μοναρχίας. Οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν εδώ, όπως και οι ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο σερβικός λαός στο νέο περιβάλλον, καθόρισαν και προσδιόρισαν και την όλη του ιδεολογική τοποθέτηση πάνω στα πολιτικά και εθνικά του ζητήματα. Ιδιαίτερα δυναμικό ρόλο έπαιξε η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία υπήρξε ο θεματοφύλακας της παράδοσης, αλλά και ο επίσημος διαχειριστής και εκπρόσωπος των συμφερόντων της σερβικής κοινότητας. Όλες αυτές οι επιδράσεις που δέχθηκαν οι Σέρβοι της Αψβουργικής μοναρχίας αποτυπώνονται ξεκάθαρα στα έργα της σερβικής λογοτεχνίας του 18ου αι., και ιδιαίτερα στα ιστορικά έργα. Τα έργα αυτά δείχνουν τα προβλήματα, τις προτεραιότητες και τις επιδιώξεις του σερβικού λαού, καθώς επίσης επιτρέπουν να διακρίνουμε και τις φάσεις που διήλθε η διαμόρφωση του σερβικού εθνικού αισθήματος ανάλογα με τις ανάγκες και συνθήκες της κάθε εποχής.

Λέξεις κλειδιά: Σέρβοι Αψβουργικής Μοναρχίας (18ος αι.), σερβική ιστοριογραφία, σερβικό εθνικό αίσθημα, Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία, Γεώργιος Βρανκονιέ, Χριστόφορος Ζεφάροβιτς, Παύλος Julinaς, Ζαχαρίας Orfelin, Jovan Rajić

Ο 18ος αιώνας αποτελεί σημαντική περίοδο στην ιστορική πορεία των Βαλκανικών λαών γιατί ουσιαστικά προετοίμασε τις εξελίξεις του 19ου αι., που κατέληξαν στη δημιουργία των εθνικών κρατών. Η πορεία αυτή προς την εθνική ολοκλήρωση πέρασε από διάφορες φάσεις, που συνδέονται με αλλαγές που συμβαίνουν τόσο σε κοινωνικο-οικονομικό, όσο και πνευματικο-πολιτιστικό επίπεδο. Ύστερα από μια μακρά περίοδο στασιμότητας και οπισθοδρόμησης που σημειώθηκε μετά την τουρκική κατάκτηση, άρχισε βαθμιαία στην διάρκεια του 18ου αι. μια τάση αναζήτησης και καλλιέργειας των εθνικών πολιτισμών. Όλη αυτή η διαδικασία συνδέθηκε άμεσα με την προϊούσα παρακμή του Οθωμανικού κράτους, αλλά και τις γενικότερες εξελίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο την περίοδο αυτή.

Η κίνηση του Διαφωτισμού στην Ευρώπη έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη σε διάφορους τομείς και συνέβαλε σε μια σημαντική πνευματική άνθηση, ο απόηχος της οποίας έφθασε, καθυστερημένα βέβαια, και στην ανατολική Ευρώπη και τους λαούς της Βαλκανικής. Εδώ οι ιδέες αυτές διαμορφώθηκαν ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των λαών της περιοχής και ακόμη βρήκαν πιο πρόσφορο έδαφος εκεί όπου οι γεωγραφικές και πολιτικές συνθήκες επέτρεπαν κάποια ελεύθερη δραστηριότητα και παρείχαν την δυνατότητα ανάπτυξης πνευματικής ζωής. Ειδικότερα, στην περίπτωση του σερβικού λαού σημαντικό ρόλο στην διαδικασία της πνευματικής του αφύπνισης, που ουσιαστικά οδήγησε και στην εθνική του χειραφέτηση, έπαιξαν οι Σέρβοι της διασποράς δηλ. οι Σέρβοι που ζούσαν εγκατεστημένοι στα εδάφη της Αψβουργικής μοναρχίας¹.

Το γεγονός αυτό δεν είναι τυχαίο, ότι δηλαδή η σερβική πνευματική ανάπτυξη ξεκίνησε βασικά στις Παραδουνάβιες χώρες και συγκεκριμένα στην περιοχή της Βοϊβοδίνης². Εδώ δημιουργήθηκαν ιδιαίτερες συνθήκες που επέτρεψαν την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των Σέρβων, εξέλιξη που δεν ήταν εφικτή για τους πληθυσμούς που ζούσαν κάτω από οθωμανική κυριαρχία. Ο σερβικός εποικισμός στις περιοχές του αυστριακού κράτους άρχισε αμέσως μετά την τουρκική κατάκτηση, αλλά εντάθηκε κατά τον 17ο και 18ο αι., με αποκορύφωμα την μαζική έξοδο των Σέρβων του 1690 και αργότερα του 1737³. Με την εγκατάσταση στις περιοχές αυτές αρχίζει μια νέα περίοδος στην θρησκευτική και πολιτική ζωή του σερβικού λαού.

Οι συνθήκες που επικρατούσαν στο νέο περιβάλλον, καθώς και οι ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο σερβικός λαός στην προσπάθεια προσαρμογής και επιβίωσης σ' αυτό, καθόρισαν την ιδεολογική του τοποθέτηση απέναντι στα πολιτικά και εθνικά του ζητήματα. Οι Σέρβοι μετανάστες τήρησαν στάση νομιμοφροσύνης και πίστης απέναντι στον Αυστριακό αυτοκράτορα, αλλά παράλληλα προσπάθησαν να διασφαλίσουν την θέση τους μέσα στα πλαίσια της πολυεθνικής αυτοκρατορίας. Τα προνόμια που τους χορήγησαν οι Αψβούργοι μονάρχες τους επέτρεψαν να αποκτήσουν μια σχετική

1 Για τους Σέρβους στην Αψβουργική μοναρχία βλ. Vucinich W.S., «The Serbs in Austria - Hungary», στο *Austrian History Yearbook III* (1967), Pt. 2, 3-47.

2 Για τις μεταναστεύσεις των Σέρβων στα εδάφη της Αψβουργικής μοναρχίας και την μετατόπιση του πολιτικού και πνευματικού κέντρου του σερβισμού στον βορρά μετά το β' μισό του 14ου αι. και από τα τέλη του 18ου αι. πάλι πίσω στο νότο βλ. W. D. Behschnitt, *Nationalismus bei Serben und Kroaten 1830-1914*, München 1980, 25-26 και σημ. 9. Έτσι, όπως αναφέρει ο συγγραφέας το κέντρο αυτό μετατοπίστηκε από την Πρισρένη μέσω Κρυσένας, Βελιγραδίου, Σμεντερενο προς την Συρμία, ενώ στα τέλη του 18ου αι. το φιλολογικό και εκδοτικό κέντρο ήταν η Βιέννη. Γενικότερα περισσότερες πληροφορίες για τους Σέρβους στην Βοϊβοδίνα βλ. D. J. Popović, *Srbi u Vojvodini*, τομ. 1-3, Novi Sad 1957-1963.

3 Χιλιάδες Σέρβοι διέφυγαν στα εδάφη της Αψβουργικής μοναρχίας μετά την τουρκική κατάκτηση. Αλλά η σημαντικότερη έξοδος των Σέρβων έγινε το 1690, μετά τον αυστρο-τουρκικό πόλεμο του 1683-1699, υπό την ηγεσία του πατριάρχη Πεκίου Αρσενίου Γ' Crnojević, καθώς επίσης και λίγο αργότερα ως συνέπεια των αυστρο-τουρκικών πολέμων του 1736-1739 υπό τον τότε πατριάρχη Πεκίου Αρσένιο Δ' Šakadenta. Οι σερβικοί αυτοί πληθυσμοί εγκαταστάθηκαν στα εδάφη της σημερινής Ουγγαρίας (Βοϊβοδίνα), ενώ το αυστριακό κράτος για την ενίσχυση της άμυνας των νοτίων συνόρων του, υποστήριξε τους εποίκους και τους χορήγησε διάφορα προνόμια. Βλ. σχετικά, Aleksa Ivić, *Istorija Srba u Vojvodini*, Novi Sad 1929, 285-298. Rajko L. Veselinović, *Arsenije III Crnojević u istoriji i književnosti*, Belgrade 1949, 5-43. B. Jelavich, *History of the Balkans*, Cambridge University Press 1983 (τ. I-II), I, 92-94, 148-150. C.A. Macartney, *The Habsburg and Hohenzollern Dynasties in the seventeenth and eighteenth centuries*, N. York - London 1970, 78 κ.ε. I. Ταρνανίδη, *Ιστορία της Σερβικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1988, 87 κ.ε., 95 κ.ε.

αυτονομία⁴, γεγονός που ενίσχυσε κυρίως τη θέση της Εκκλησίας. Η Εκκλησία ήταν ο φορέας που ανέλαβε την ευθύνη της κοινότητας, καθώς την εκπροσωπούσε σε θρησκευτικό, αλλά ταυτόχρονα σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Έτσι, η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία, και συγκεκριμένα η μητρόπολη του Κάρλοβιτς, ανέλαβε ένα δυναμικό ρόλο και συμμετείχε καθοριστικά στις εθνικές εξελίξεις. Γενικότερα στο χώρο της Βαλκανικής, η Εκκλησία αποτέλεσε ένα κεντρικό θεσμό, που στήριξε τους υπόδουλους πληθυσμούς στα χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας. Αλλά και έξω από τα όρια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, όταν οι Σέρβοι εγκαταστάθηκαν στον χώρο της Αυστρίας, η Εκκλησία ήταν εκείνη που κράτησε την κοινότητα σε συνοχή. Υπήρξε ο θεματοφύλακας της σερβικής ιστορικής παράδοσης και φρόντισε για την διαφύλαξή της, προκειμένου να ενισχύσει την εθνική μνήμη του λαού και να τον προστατεύσει από τον κίνδυνο της αφομοίωσης μέσα στο νέο περιβάλλον⁵.

Πράγματι παρά τις ευνοϊκές προϋποθέσεις και ευκαιρίες που παρείχε το πολιτιστικά ανώτερο περιβάλλον για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των μεταναστών, περιέκλειε ταυτόχρονα ποικίλες δυσκολίες και κινδύνους. Οι Σέρβοι, φορείς μιας άλλης πολιτιστικής παράδοσης, με έντονες επιρροές από τον βυζαντινό πολιτισμό και την ορθόδοξη παράδοση, βρέθηκαν ξαφνικά μέσα σε μια διαφορετική κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα, που επικρατούσε στη Δύση. Συχνά μάλιστα αναγκάζονταν να αντιμετωπίζουν την προκατάληψη και δυσπιστία της τελευταίας απέναντι σε κάθε τι που εξέφραζε τον ανατολικό πολιτισμό. Ο άμεσος κίνδυνος που απέρρευε από τα δεδομένα αυτά ήταν να υποστούν μια αλλοτρίωση της εθνικής τους ταυτότητας και τελικά να απορροφηθούν και να αφομοιωθούν μέσα στο ξένο περιβάλλον.

Η στάση της αυστριακής κυβέρνησης από την άλλη πλευρά απέναντι στους μετανάστες δεν ήταν πάντοτε σταθερή και συνεπής, ενώ η απρόσκοπτη λειτουργία των προνομίων τους εξαρτάτο πάντοτε από την πολιτική βούληση των μοναρχών⁶. Αλλά προβλήματα δημιουργούνταν στην σερβική κοινότητα και από την στάση που τηρούσαν απέναντί τους άλλες εθνικές ομάδες, που ζούσαν στο Αψβουργικό κράτος, συγκεκριμένα οι Κροάτες και οι Ούγγροι, οι οποίοι συχνά έδειχναν εχθρική διάθεση απέναντί τους. Κατά βάση οι λόγοι της αντίθεσης αυτής ήταν οικονομικοί, αλλά και θρησκευτικοί. Τέλος κίνδυνοι προέρχονταν και από την ισχυρή πίεση και προπαγάνδα που ασκείτο από την Καθολική Εκκλησία με στόχο τον προσηλυτισμό των ορθοδόξων Σέρβων. Η Ιησουϊτική προπαγάνδα φρόντιζε να τυπώνει βιβλία σε κυριλλικό αλφάβητο και στην σερβική γλώσσα

4 Βλ. J. Radonić – M. Kostić, *Srpske privilegije od 1690 do 1792*, Srpska Akademija Nauka, Knj. CCXXV, Beograd 1954. A. Ivić, *Istorija Srba*, 299-306. Πρβλ. Vladimir Čorović, *Istorija Jugoslavije*, Belgrade 1933, 360-361. *Istorija Srpskog Naroda*, τ. IV₂, (εκδ. S. Gavrilović), Beograd 1986, 187-188.

5 Το Σερβικό Πατριαρχείο εξακολούθησε να έχει την επίσημη έδρα του στο Ιπέκιο, αλλά οι σημαντικότερες αποφάσεις που αφορούσαν την θρησκευτική ζωή των Σέρβων αυτή την εποχή λαμβάνονταν στο νέο εκκλησιαστικό κέντρο που δημιουργήθηκε στα αυστριακά εδάφη, με έδρα το Krušedol αρχικά (1708-1713) και έπειτα το Κάρλοβιτς. Για μια επισκόπηση της ιστορίας της Σερβικής Εκκλησίας κάτω από οθωμανική κυριαρχία βλ. Ladislav Hadrovics, *L' église serbe sous la domination turque*, Paris 1947. Επίσης R. Grujić, «Pečka patrijaršija», *Narodna enciklopedija srpsko – hrvatsko – slovenačka*, Zagreb 1928, III, 389-399. Mihailo I. Popović, *Istoriska uloga srpske crkve u čuvanju narodnosti i stvaranje države*, Beograd 1933. Βλ. επίσης I. Ταρνανιδη, *Ιστορία της Σερβικής Εκκλησίας*, ό.π.. Του ίδιου, *Τα προβλήματα της μητροπόλεως Καρλοβικίων κατά τον η' αιώνα και ο Jovan Rajić (1726-1801)*, Θεσσαλονίκη 1972.

6 B. Jelavich, «Some aspects of Serbian religious development in the eighteenth century», *Church History* (N. York) XXIII: 2 (June, 1954), 144-152, εδὼ 146.

για τον σκοπό αυτό⁷.

Έτσι, η Εκκλησία προκειμένου να αντεπεξέλθει σε όλες αυτές τις δυσκολίες και να εμποδίσει την θρησκευτική αλλοτρίωση του ποιμνίου της, στράφηκε προς την ομόδοξη Ρωσία για πνευματική βοήθεια και καθοδήγηση. Οι σχέσεις με την Ρωσία έγιναν στενότερες ιδίως από την εποχή της βασιλείας του Μεγ. Πέτρου, τον οποίο οι Σέρβοι αποκαλούσαν Naš Car (ο τσάρος μας). Πολλοί νεαροί Σέρβοι έκαναν σπουδές σε πνευματικά ιδρύματα της Ρωσίας (Ακαδημία Κέβου κ.ά.), ενώ με την αποστολή δασκάλων, ιερέων, βιβλίων και άλλου υλικού, η ρωσική επιρροή αυξήθηκε στην σερβική κοινότητα. Συνέπεια της επιρροής αυτής ήταν και η δημιουργία της σλαβανοσερβικής γλώσσας, η οποία χρησιμοποιήθηκε από τους Σέρβους συγγραφείς της περιόδου αυτής⁸.

Όλα αυτά υπήρξαν παράγοντες που επηρέασαν καθοριστικά στην διαμόρφωση του εθνικού αισθήματος των Σέρβων και προσδιόρισαν την πολιτική τους σκέψη και βούληση. Τα ιδεολογικά αυτά στοιχεία αποτυπώνονται ξεκάθαρα στα έργα της σερβικής λογοτεχνίας του 18ου αι., και ιδιαίτερα στα ιστορικά έργα, που αποτελούν άλλωστε ουσιαστικά την πρώτη προσπάθεια καταγραφής της σερβικής ιστορίας στην σύγχρονη εποχή. Μέσα από αυτά διακρίνονται μάλιστα κάποιες φάσεις στην πορεία ανάπτυξης της σερβικής εθνικής συνείδησης.

Εδώ πρέπει επίσης να επισημανθεί ο κυρίαρχος ρόλος της Εκκλησίας, η οποία πρωτοστάτησε σε όλη αυτή την πνευματική κίνηση και δραστηριότητα. Με δική της ενθάρρυνση και οικονομική ενίσχυση εκπονήθηκαν έργα και με δική της φροντίδα διαδόθηκαν στις τάξεις του σερβικού λαού, με στόχο να ενισχύσουν την ιστορική του συνείδηση και να τον οδηγήσουν σε μια εθνική αναγέννηση.

Τα ιστορικά έργα που εμφανίζονται σε όλη την διάρκεια του 18ου αι. δεν είναι πολλά. Ειδικότερα όσον αφορά το α' μισό του αιώνα η πνευματική παραγωγή είναι γενικά περιορισμένη, γεγονός που οφείλεται άλλωστε και σε αντικειμενικές δυσκολίες, όπως π.χ. η έλλειψη τυπογραφίας. Τα ιστορικά έργα της περιόδου αυτής παρουσιάζουν από άποψη μεθοδολογική πολλές ατέλειες και αδυναμίες, αλλά εκείνο που ενδιαφέρει και έχει σημασία είναι το πολιτικό μήνυμα που περιλαμβάνουν και το ιδεολογικό τους περιεχόμενο.

Θα μπορούσε κανείς να διακρίνει μια πρώτη φάση στην εξέλιξη της ιστοριογραφίας αυτής, που φθάνει μέχρι τα μέσα του 18ου αι. Η σερβική κοινότητα της Αυστρίας αγωνίζεται για την ένταξη και εδραίωσή της στο νέο περιβάλλον. Βασικό μέλημα των έργων της περιόδου αυτής που εμφανίζονται κυρίως με την μορφή της χρονογραφίας και της γενεαλογίας, είναι να κάνουν γνωστό στον σερβικό λαό το παρελθόν του. Με την αναβίωση του ιστορικού παρελθόντος και την υπόμνηση της «αρχαίας δόξας», οι Σέρβοι συγγραφείς επιχειρούν να ενισχύσουν το εθνικό αίσθημα του σερβικού λαού, να τον βοηθήσουν να αποκτήσει συνείδηση της θέσης του και των ιστορικών του δικαιών. Χαρακτηριστικό γνώρισμα των έργων αυτών είναι η προσήλωση στην μεσαιωνική παράδοση και η εμμονή στα στοιχεία και τις αξίες του εθνικού πολιτισμού. Παράλληλα όμως ο στόχος των Σέρβων λογοτεχνών είναι να υποστηρίξουν τον αγώνα του λαού τους

7 Η Καθολική Εκκλησία επιχείρησε ακόμη να δημιουργήσει δυσκολίες στις σχέσεις των Σέρβων της Αυστρίας με εκείνων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Βλ. B. Jelavich, *Some aspects*, 146.

8 Ήδη στο α' μισό του 18ου αι. εισάγεται και χρησιμοποιείται από τους Σέρβους της Αυστρίας η ρωσο-σλοβενική (ρωσική εκκλησιαστική) γλώσσα ως αντίδραση στην καθολική προπαγάνδα. Αυτή η γλώσσα εμπλουτίστηκε με τον καιρό με στοιχεία από την καθομιλούμενη σερβική και έτσι προέκυψε η λεγόμενη σλαβено-σερβική. Βλ. σχετικά M. Pavić, *Istorija srpske kniževnosti baroknog doba; XVII i XVIII vek*, Beograd 1970, 28 κ.ε., ιδίως 32 κ.ε. Πρβλ. *Istorija Srpskog Naroda*, τ. IV₂, 69 κ.ε., ιδίως 76 κ.ε. W.D. Behschnitt, *Nationalismus bei Serben und Kroaten*, 69. B. Jelavich, *Some aspects*, 147. I. Ταρνανίδη, *Ιστορία*, 97, 100.

για απόκτηση πολιτικών και νομικών δικαιωμάτων μέσα στην αψβουργική αυτοκρατορία. Προσπαθούν λοιπόν να πείσουν τους ξένους (Αυστριακούς) ότι οι Σέρβοι είναι λαός με σπουδαίο ιστορικό παρελθόν και με ιστορικά δικαιώματα. Βασικό χαρακτηριστικό των έργων αυτών είναι ακόμη η προσπάθεια εξιδανίκευσης του παρελθόντος, προκειμένου να το χρησιμοποιήσουν ως βάση νομιμοποίησης για την προώθηση των στόχων του παρόντος. Ταυτόχρονα τονίζεται η στάση νομιμοφροσύνης και αφοσίωσης που έδειξαν οι Σέρβοι στο παρελθόν προς τον οίκο των Αψβούργων.

Τα ιστορικά έργα αυτής της εποχής απευθύνονται συνήθως στις διάφορες ξένες αυλές και δυνάμεις της Ευρώπης προκειμένου να τις κινητοποιήσουν κατά των Τούρκων και να τις ευαισθητοποιήσουν σε σχέση με το σερβικό ζήτημα.

Το πρώτο έργο της σερβικής ιστοριογραφίας που σημειώνει το πέρασμα από την παλαιότερη στη σύγχρονη εποχή είναι τα «Slaveno-Srbska Kronika» (Χρονικά)⁹ του κόμη Γεωργίου Βρανκονιέ (1645-1711), που γράφτηκε μεταξύ 1703-1711. Ο Βρανκονιέ ήταν γόνος πλούσιας οικογένειας και είχε λάβει υψηλή μόρφωση¹⁰. Υπηρέτησε σε διάφορες διπλωματικές θέσεις και απέκτησε υψηλούς τίτλους. Στόχος του ήταν να ιδρύσει ένα νοτιοσλαβικό κράτος προβάλλοντας τα κληρονομικά του δικαιώματα σ' αυτό, θεωρώντας τον εαυτό του απόγονο των Σέρβων δεσποτών Βρανκονιέ του Μεσαίωνα. Οι ιδέες του αυτές διαφαίνονται με σαφήνεια στο έργο του.

Τα Χρονικά είναι ένα ογκώδες έργο 2.700 σελίδων περίπου, χωρισμένο σε 5 βιβλία, καθένα από τα οποία αποτελεί αυτοτελή ενότητα¹¹. Το έργο δεν είναι απαλλαγμένο από μεσαιωνικά κατάλοιπα και επιχειρεί με την μορφή χρονογραφίας να περιγράψει την παγκόσμια ιστορία ξεκινώντας από τους βιβλικούς χρόνους. Στη συνέχεια ασχολείται με την σερβική ιστορία μ' ένα σύνθετο τρόπο· την εντάσσει μέσα σ' ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο (στα πλαίσια δηλ. της ιστορίας του Βυζαντίου, των Ρουμάνων, των Ούγγρων, των Πολωνών και των Τούρκων) και καταλήγει δίνοντας ειδήσεις για τα σύγχρονα προς τον συγγραφέα γεγονότα¹². Το έργο φέρνει έντονα τα στοιχεία της μεσαιωνικής

9 Επειδή η σελίδα του τίτλου έχει χαθεί από το αρχικό χειρόγραφο δεν γνωρίζουμε τον αυθεντικό τίτλο, αλλά στηριζόμαστε σε διάφορα αντίγραφα. Ο παραπάνω τίτλος προτάθηκε από τον Ilariona Ruvarac. Βλ. σχετικά M. Petrovich, *The Rise of Modern Serbian Historiography*, *Journal of Central European Affairs*, vol. XVI, no 1, April 1956, 1-24, εδώ 6 και σημ. 10.

10 Ο Γεώργιος Βρανκονιέ γεννήθηκε στο Arad της Τρανσυλβανίας το 1645 και μεγάλωσε με τις φροντίδες του αδελφού του Σάββα, που υπήρξε ορθόδοξος μητροπολίτης στην Τρανσυλβανία από το 1656. Αυτός του εμφύσησε την ιδέα ότι ήταν απόγονος των Σέρβων δεσποτών του μεσαίωνα. Η οικογένεια των Βρανκονιέ ανέλαβε την διοίκηση της Σερβίας μετά την μάχη στο Κοσσυφοπέδιο το 1389. Έλαβαν τον τίτλο του δεσπότη από το Βυζάντιο και οι επιφανέστεροι ανάμεσά τους ήταν ο πρίγκηπας Lazar και ο εγγονός του Γεώργιος (Djurdj), που υπήρξε ο τελευταίος δεσπότης της Σερβίας. Βλ. σχετικά *Istorija Srpskog Naroda*, τ. IV₂, 189.

11 Το γεγονός ότι το έργο ήταν πάρα πολύ μεγάλο, αποτέλεσε πιθανόν τον κύριο λόγο που δεν δημοσιεύθηκε ποτέ, τουλάχιστον ολόκληρο. Βλ. σχετικά D. Ruvarac, «O rokušajima da se štampa kronika despota Djordja Brankovića», *Brankovo Kolo*, XVII (1911), 10-12, 28-29, 43-44, 58-60. Πρβλ. Petrovich, *Serbian Historiography*, 7. *Istorija Srpskog Naroda*, τ. IV₂, 189-190.

12 Το πρώτο βιβλίο ασχολείται με την παγκόσμια ιστορία από τους βιβλικούς χρόνους και φθάνει μέχρι την βασιλεία του Θεοδοσίου Β'. Το δεύτερο περιγράφει την πρώιμη ιστορία των Σλάβων και των Σέρβων μέχρι την εποχή των Νεμάνια. Το τρίτο αναφέρεται στο μεσαιωνικό σερβικό κράτος των Νεμάνια μέχρι την εποχή της τουρκικής κατάκτησης, το τέταρτο στην εποχή της δυναστείας των Βρανκονιέ (των προγόνων του συγγραφέα) και στις σερβικές μεταναστεύσεις στις περιοχές της Αυστρίας. Τέλος, το πέμπτο βιβλίο αναφέρεται στην δράση των προγόνων του ίδιου του συγγραφέα στις περιοχές της Τρανσυλβανίας, καθώς και του ίδιου.

ιστοριογραφίας, τα γεγονότα ερμηνεύονται με βάση την «θεία βούληση», προβάλλονται οι ηγεμόνες και τα ένδοξα κατορθώματά τους, ενώ αγνοείται ο λαός. Επιχειρεί όμως να κάνει μια σύγχρονη θεώρηση της ιστορίας χρησιμοποιώντας τις σύγχρονες μεθόδους των ξένων ιστορικών. Οι πηγές του είναι πλούσιες και έχει αντλήσει υλικό από αρχεία, από πληροφορίες παλαιών και σύγχρονων συγγραφέων (Cromer, Orbini, Luccari, Bonfini, Lucius, κλπ.)¹³.

Ο Βρανκονίτς απευθύνει το έργο του προς την βιεννέζικη αυλή και προσπαθεί να προβάλλει τον νόμιμο χαρακτήρα των προσωπικών του αξιώσεων¹⁴. Μ' αυτόν τον τρόπο όμως ουσιαστικά προωθεί και υπερασπίζεται τις νόμιμες διεκδικήσεις του σερβικού λαού. Ο Βρανκονίτς μέσα από το έργο του εκφράζει το πνεύμα της εποχής του: την έντονη επιθυμία του σερβικού λαού για εκδίωξη των Τούρκων και την ίδρυση νοτιοσλαβικού κράτους, που θα εκτείνεται στις περιοχές του μεσαιωνικού σερβικού carstvo. Οι Σέρβοι εκδήλωσαν ενδιαφέρον για το έργο του Βρανκονίτς και η ίδια η Εκκλησία φρόντισε να κυκλοφορήσει σε αντίγραφο¹⁵.

Τα έργα που εμφανίζονται στην συνέχεια δεν έχουν χαρακτήρα καθαρά ιστορικό, αλλά παρουσιάζουν ιδιαίτερη σημασία από νομική και ιδεολογική άποψη. Πρόκειται εδώ για τα έργα του Χριστόφορου Ζεφάροβιτς. Το 1741 ο Ζεφάροβιτς εξέδωσε ένα έργο, την «Στεμματογραφία», ένα βιβλίο εραλδικής, που περιέχει τα εθνόσημα του Ιλλυρικού κράτους¹⁶. Σκοπός του εκδότη – συγγραφέα είναι να δείξει πόσο ισχυρό ήταν κάποτε το σερβικό κράτος και να στηρίξει την νομιμότητα των σερβικών εθνικών φιλοδοξιών. Η αφιέρωση του έργου στον πατριάρχη Αρσένιο Δ' Šakabenta και η εμφάνιση Σέρβων εθνικών αγίων και άλλων εκκλησιαστικών προσώπων στην έκδοση, μαρτυρούν τον ρόλο της Εκκλησίας στην προώθηση των σερβικών εθνικών θεμάτων.

Άλλο ένα σημαντικό έργο του Ζεφάροβιτς, που παρουσίαζε σπουδαία σημασία από πολιτική άποψη, ήταν η δημοσίευση το 1745 των Προνομίων του σερβικού λαού που παραχώρησε η Μαρία Θηρεσία¹⁷.

13 Αναλυτικότερα για τον τρόπο θεώρησης της ιστορίας, τα βασικά χαρακτηριστικά του έργου και τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν βλ. N. Radojčić, «O hronikama Grofa Djordja Brankonića», Prilozi za književnost, Jezik, Istoriju i Folklor, VI, Knjiga I (1926) 17-21. Jovan Skerlić, Srpska književnost u XVIII veku, Beograd 1923, 177. Επίσης Jovan Deretić, Istorija Srpske Književnosti, Beograd 1983, 167-168. Αυστηρή κριτική στο έργο άσκησε ο Ilarion Ruvarac, «Nešto o Kronici despota Djordja Brankonića», Srbski Letopis, CXI (1867), 1-30, ο οποίος υποστήριξε ότι το έργο δεν παρουσίαζε καμία αξία.

14 Ήδη το 1683 ο Λεοπόλδος Α' είχε απονείμει στον Βρανκονίτς τον τίτλο του βαρόνου, ενώ λίγα χρόνια αργότερα με βάση ένα έγγραφο που του χορήγησε ο πατριάρχης Αρσένιος Γ' Crnojević ότι ήταν κληρονόμος των δεσποτών Βρανκονίτς, ο αυστριακός μονάρχης του αναγνώρισε τις αξιώσεις του σε ορισμένες περιοχές που βρίσκονταν τότε υπό τουρκική κατοχή. Οι επαφές ωστόσο του Βρανκονίτς με τους Ρώσους και τους Βλάχους έκαναν τους Αυστριακούς να αλλάξουν την στάση τους.

15 Το 1752 ο πατριάρχης Αρσένιος Δ' Šakabenta διέταξε να γίνει αντίγραφο του έργου. Βλ. M. Petrovich, Serbian Historiography, 8.

16 Το έργο αυτό δημοσιεύθηκε, ή μάλλον χαλκογραφήθηκε στην Βιέννη από τον Ζεφάροβιτς, ο οποίος ήταν γραφίστας και ζωγράφος στην υπηρεσία του Σέρβου πατριάρχη Αρσενίου Δ' Šakabenta. Ο τίτλος του βιβλίου ήταν: «Izobraženij oružij iliričeskih», αλλά στο ευρύ κοινό ήταν γνωστό ως «Στεμματογραφία». Περισσότερα στοιχεία για το έργο, καθώς και για διάφορα προβλήματα που αφορούν την ταυτότητα του συγγραφέα του βλ. M. Κατσαροπούλου, «Η 'Στεμματογραφία' του Χριστόφορου Ζεφάροβιτς», Πρακτικά ΙΒ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου, (Μάιος 1991) Θεσσαλονίκη 1992, 193-215.

17 Βλ. J. Radonić – M. Kostić, Srpske privilegije od 1690 do 1792, Srpska Akademija Nauka, Knj.

Αυτά ήταν τα βασικά έργα στο α΄ μισό του 18ου αι., ενώ στο β΄ μισό του αιώνα ξεκινάει μια άλλη φάση της πνευματικής εξέλιξης των Σέρβων. Κάτω από την επίδραση του Διαφωτισμού ο κύκλος των μορφωμένων ατόμων διευρύνεται και η πνευματική κίνηση αυξάνεται. Οι ιδέες του Διαφωτισμού εισέρχονται στην σερβική κοινωνία από δύο κέντρα: από την Αυστρία και την Ρωσία. Παρ' όλα αυτά οι νέες ιδέες θα αργήσουν να επικρατήσουν. Κι αυτό γιατί η Εκκλησία εξακολουθεί να παίζει αποφασιστικό ρόλο στην πολιτιστική και πολιτική ζωή της κοινότητας, δίνοντας ένα τόνο συντηρητισμού με την εμμονή της στην ορθόδοξη παράδοση και διατηρώντας τους δεσμούς με την Ρωσία¹⁸. Στην φάση αυτή συνεχίζεται ο αγώνας της σερβικής κοινότητας κατά τον κοινωνικών και θρησκευτικών πιέσεων που εφαρμόζει η Βιέννη, ενώ παράλληλα γίνεται προσπάθεια βελτίωσης της θέσης του σερβικού στοιχείου μέσα στην αυτοκρατορία. Όλη αυτή η εξέλιξη θα ενισχύσει το αίσθημα συνοχής των Σέρβων, ενώ παράλληλα θα συμβάλει σε μια εθνική αφύπνιση και σε αιτήματα για εθνική χειραφέτηση. Έτσι τώρα, εκτός από το αίσθημα της θρησκευτικής ιδιαιτερότητας αρχίζει να προβάλλει και το εθνικό στοιχείο και εμφανίζεται μια τάση για εθνικό αυτοπροσδιορισμό με την χρήση του εθνικού ονόματος Σέρβοι (αντί Ορθόδοξοι, Ανατολικοί, Ρασκιανοί...)¹⁹.

Η διαδεδομένη ρωσοφιλία της εποχής αυτής και η ελπίδα για βοήθεια από την Ρωσία εκφράζονται έντονα στα ιστορικά έργα της περιόδου, ορισμένα από τα οποία αφιερώνονται σε σημαντικά πρόσωπα του ρωσικού κράτους, ενώ άλλα ασχολούνται με θέματα της ίδιας της ρωσικής ιστορίας. Από την άποψη της μεθόδου είναι λιγότερο επηρεασμένα από το πνεύμα του μπαρόκ και εμφανίζουν επιρροές από τον Διαφωτισμό.

Ο Παύλος Julinac (περίπου 1735-1785) είναι ο συγγραφέας της πρώτης δημοσιευμένης ιστορίας του σερβικού έθνους²⁰. Το έργο του που επιγράφεται «Σύντομη Εισαγωγή στην Ιστορία της καταγωγής του σλαβενο-σερβικού λαού» (Kratkoe vvedenie v istoriju proiskhozhdeniia slaveno-serbskago naroda) δεν ακολουθεί την παλαιά χρονολογική μέθοδο, αλλά αναφέρεται αποκλειστικά στην ιστορία του σερβικού έθνους χωρίς να την εντάσσει σ' ένα παγκόσμιο πλαίσιο. Έτσι από μεθοδολογική άποψη έχουμε

CCXXV, Beograd 1954. Πρβλ. D. Davidov, Delo 26-7. Istorija Srpskog Naroda, τ. IV₂, 187-8.

18 Για τον ρόλο της Ορθόδοξης Εκκλησίας απέναντι στο ζήτημα της υιοθέτησης των δυτικών ιδεών του Διαφωτισμού βλ. E. Turczynski, «The Role of the Orthodox Church in Adapting and Transforming the Western Enlightenment in Southeastern Europe», στο East European Quarterly IX (1975), 415-440.

19 Για τον σπουδαίο ρόλο που έπαιξε το ορθόδοξο στοιχείο και γενικότερα η Ορθόδοξη Εκκλησία στην διαμόρφωση του εθνικού αισθήματος στους Σέρβους, την περίοδο που βρίσκονταν κάτω από ξένη κυριαρχία βλ. E. Turczynski, Konfession und Nation. Zur Frühgeschichte der serbischen und rumänischen Nationsbildung, Düsseldorf 1976.

20 Τα βιογραφικά στοιχεία που διαθέτουμε για τον Julinac είναι λίγα. Ήταν γιος Σέρβου αξιωματούχου του αυστριακού στρατού. Λόγω οικονομικών δυσκολιών η οικογένειά του ανέθεσε την φροντίδα του στον νομό του, συνταγματάρχη του ρωσικού στρατού. Ο Julinac έζησε πολλά χρόνια στην Ρωσία και αργότερα εργάστηκε σε διάφορες θέσεις στην ρωσική υπηρεσία. Έτσι ερμηνεύεται και η ιδιαίτερη συμπάθεια που έτρεφε για την Ρωσία. Βλ. σχετικά J. Skerlić, Srpska književnost u XVIII veku, σ. 208-213. N. Radojčić, «Pavla Julinca kratki uvod u istoriju porekla slavenosrpskog naroda (1765)», Rad Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti, CCXXXVII (1929), 1-37. N. Radojčić, «O Pavlu Julincu», Zbornik Matice Srpske (Serija društvenih nauka, IV (1952) 99-104. Krešimir Georgijević, «Pavle Julinac», Zbornik Filozofskog Fakulteta, II (1952) 61-93. Αρχαιολογικό υλικό για τον Julinac υπάρχει στα εξής έργα: Aleksa Ivić, Arhivska gradnja o jugoslovenskim književnim i kulturnim radnicima, τομ. IV, (Srpska Akademija Nauka) Beograd 1935, σ. 5-31 και 419-430. Vasa Stajić, Novosadske biografije, Novi Sad 1937, τομ. II, σ. 158-167.

μια πρόοδο σε σχέση με τα προγενέστερα έργα. Ο Julinac υπήρξε αξιωματούχος της ρωσικής διπλωματικής υπηρεσίας. Τα φιλορωσικά του αισθήματα φαίνονται από το γεγονός ότι αφιέρωσε το έργο του στον προστάτη του Συμεών Σεποζενιόβιτς, αξιωματούχο της φρουράς του Ρώσου τσάρου. Το έργο του δημοσιεύθηκε το 1765 στην Βιέννη κατά πάσα πιθανότητα και διαιρείται σε 4 μέρη με βάση την διαδοχή των Σέρβων ηγεμόνων στην εξουσία: 1) ηγεμόνες της Ρασκίας μετά το 600 μ.Χ. (σελ. 1-11), 2) Σερβο-δαλμάτες ηγεμόνες (σελ. 12-47), 3) Νεμανίδες (σελ. 48-96) και 4) Σέρβοι – Δεσπότες (σελ. 97-160). Στο τέλος υπάρχει παράρτημα 29 σελίδων, που περιλαμβάνει αποσπάσματα των προνομίων που χορήγησαν οι Αψβούργοι αυτοκράτορες (Λεοπόλδος Α΄, Ιωσήφ Α΄, Κάρολος ΣΤ΄ και Μαρία Θηρεσία) στους Σέρβους²¹.

Με τον Julinac επιχειρείται μια πρώτη συνειδητή καταγραφή της ιστορίας του σερβικού έθνους. Τα κίνητρα του συγγραφέα καθορίζονται κυρίως από τις πολιτικές του προθέσεις. Προσπαθεί να προβάλλει το ένδοξο ιστορικό παρελθόν του σερβικού λαού για να ξυπνήσει το εθνικό του αίσθημα και ακόμη να δείξει ότι το σερβικό έθνος έχει ιστορικά δικαιώματα, είναι σπουδαίο και του αξίζει ένα καλύτερο μέλλον. Με αυτόν τον τρόπο θέλει να προφυλάξει την σερβική κοινότητα από ενδεχόμενη αφομοίωσή της μέσα στο πολιτιστικά προηγμένο περιβάλλον που βρισκόταν²². Ταυτόχρονα όμως στρέφει τις ελπίδες του προς την Ρωσία και αφιερώνοντας το έργο του σ' ένα Ρώσο αξιωματούχο, προσπαθεί να προσελκύσει το ενδιαφέρον και την υποστήριξη της ομόδοξης δύναμης για τη σερβική υπόθεση.

Σχεδόν ταυτόχρονα με τον Julinac δημοσίευσε τα έργα του και ο Ζαχαρίας Orfelin (1726-1785), ο οποίος αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πνευματικές μορφές των Σέρβων της Αυστρίας τον 18ο αι²³. Θεωρείται πρόδρομος του Διαφωτισμού, καθώς με την πνευματική του δραστηριότητα και την πλούσια λογοτεχνική του προσφορά συνέβαλε στην πνευματική πρόοδο του σερβικού λαού. Ήταν ο πρώτος από σερβικής πλευράς που εισήγαγε στον λαό την επιστήμη της Ιστοριογραφίας περιλαμβάνοντας χρήσιμους ορισμούς για την ιστορία στο αλφαβητάριο που εξέδωσε στην Βιέννη το 1767. Ανάμεσα στα έργα του υπάρχει και ένα με ιστορικό περιεχόμενο· πρόκειται για μια ογκώδη, μεγαλοπρεπή έκδοση, ένα *magnum opus*, για τον τσάρο της Ρωσίας Μ. Πέτρο. Το έργο που φέρει τον τίτλο: «Η ζωή και τα ένδοξα κατορθώματα του κυρίου αυτοκράτορα Πέτρου του Μεγάλου, (μονοκράτορα Πασών των Ρωσιών)», είναι η πρώτη εργασία για τον Ρώσο

21 Το έργο του Julinac έχει πολλές αδυναμίες, περιέχει ανακρίβειες και λάθη όσον αφορά τον τόπο, τον χρόνο και τα πρόσωπα. Δεν κάνει σωστή χρήση των πηγών και παρουσιάζει δυσαρμονία στην αφήγηση. Έχει τον χαρακτήρα μιας γενεαλογίας Σέρβων ηγεμόνων. Παρόλα αυτά διατηρεί την αξία του κυρίως όσον αφορά το ιδεολογικό περιεχόμενό του και γνώρισε ευρεία διάδοση στην εποχή του, διότι εξέφραζε τα εθνικά αισθήματα του σερβικού λαού. Βλ. σχετικά N. Radojčić, *Rad*, 237 (1929) 17-18. J. Skerlić, *Srpska književnost*, 210, M. Petrovich, *Serbian Historiography*, 11-12

22 Αυτό προκύπτει σαφέστερα και από το γεγονός ότι ο Julinac έγραψε το έργο του στην σλαβονοσερβική, την γλώσσα δηλ. που προωθούσε η Εκκλησία ως αντίδραση στην καθολική προπαγάνδα.

23 Ο Orfelin γεννήθηκε στο Vukovar στην περιοχή του Stem της Βοϊβοδίνας, ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα και έδειξε πολύπλευρο ταλέντο: υπήρξε καλλιτέχνης, ποιητής, συγγραφέας σχολικών χειριδίων, θεολογικών έργων, εκδότης, δάσκαλος κ.ά. Θεωρείται ένας από τους πρώτους Σέρβους εγκυκλοπαιδιστές και προσπάθησε με το έργο του να ανυψώσει το πνευματικό επίπεδο του σερβικού λαού. Για την ζωή και το έργο του βλ. Tihomir Ostojčić, *Zaharija Orfelin; život i rad mu*, Beograd 1923. J. Skerlić, *Srpska književnost*, 205. M. Petrovich, *Serbian Historiography*, 13-16. Jovan Deretić, *Istorija Srpske književnosti*, 181-184. *Istorija Srpskog Naroda*, τ. IV₂, 190-192.

τσάρο που δημοσιεύεται σε σλαβική γλώσσα²⁴. Η πρόθεση και τα κίνητρα του συγγραφέα, είναι σαφή: Ο Orfelin επηρεασμένος από τις ιδέες του Διαφωτισμού τρέφει μεγάλο θαυμασμό για τον ένδοξο τσάρο της Ρωσίας, που ήταν θιασώτης των δυτικών ιδεών και προσπάθησε να εκσυγχρονίσει το κράτος του. Το έργο του Orfelin, που αποτελεί ύμνο της ρωσικής πολιτικής και των θριάμβων του τσάρου, επιθυμεί να προβάλει και να κάνει γνωστά την ζωή και τα έργα του μεγάλου μονάρχη στον υπόλοιπο σλαβικό κόσμο. Επίσης, η αφιέρωση του έργου στην τσαρίνα της Ρωσίας Αικατερίνη την Μεγάλη είναι ενδεικτική. Η Αικατερίνη ήταν η τσαρίνα που είχε εκδηλώσει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για την τύχη των υποδούλων χριστιανών της Βαλκανικής. Έτσι, ο Orfelin στρέφεται προς την Ρωσία γιατί πιστεύει ότι είναι η δύναμη που θα βοηθήσει στην εκδίωξη των Τούρκων από την Βαλκανική και θα ελευθερώσει τους λαούς της. Από την άποψη του χρόνου ο Orfelin επιλέγει ένα θέμα που αφορά σύγχρονες σχεδόν με αυτόν εξελίξεις. Η στροφή του προς την ιστορία είναι συνειδητή και μάλιστα το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται στα σύγχρονα πράγματα. Το θρησκευτικό στοιχείο δεν είναι γι' αυτόν το μόνο που έχει σημασία. Οι ιδέες του Διαφωτισμού έχουν αρχίσει να επηρεάζουν πλέον την σερβική κοινωνία και τους πνευματικούς εκπροσώπους της. Έτσι η συμπάθεια που δείχνει ο Orfelin στο πρόσωπο του Μ. Πέτρου, προέρχεται βασικά από το γεγονός ότι ο Ρώσος μονάρχης είναι ένας εξευρωπαϊσμένος τσάρος που θαυμάζει τις δυτικές ιδέες και τον δυτικό τρόπο ζωής. Οι αντιλήψεις του Orfelin δεν έχουν πλέον αποκλειστικά ως πηγή έμπνευσης το ορθόδοξο συναίσθημα και την δεδομένη θρησκευτική συγγένεια προς την Ρωσία.

Τελευταίος χρονολογικά στην σειρά των Σέρβων ιστοριογράφων του 18ου αι. είναι ο Jovan Rajić (1726-1801), που θεωρείται «πατέρας» της σύγχρονης σερβικής ιστοριογραφίας²⁵. Ο Rajić ποιητής, ιστορικός, θεολόγος, διέδωσε τις ιδέες του Διαφωτισμού στους Σέρβους. Για τα δεδομένα της εποχής του είχε κάνει λαμπρές σπουδές σε διάφορα σπουδαία ιδρύματα στο εξωτερικό και ταξίδεψε σε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης πλουτίζοντας τους πνευματικούς του ορίζοντες²⁶. Παρόλο που έκανε θεολογικές σπουδές, έδειξε τεράστιο ενδιαφέρον για την ιστορία, κυρίως για λόγους πρακτικούς και εθνικούς. Εξαιτίας των προκλήσεων που παρείχε το περιβάλλον όπου ζούσε, δηλ. της προσηλυτιστικής δράσης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και των

24 Όσον αφορά την συλλογή του υλικού του ο Orfelin συνάντησε πολλές δυσκολίες, διότι δεν είχε πρόσβαση σε αρχεία και βιβλιοθήκες. Η διαδικασία αυτή κράτησε 5 σχεδόν χρόνια. Αναφέρεται ότι χρησιμοποίησε τουλάχιστον 14 ρωσικά βιβλία, 32 μη-ρωσικά, μια συλλογή εγγράφων του Μ. Πέτρου και τέλος προσωπικές μαρτυρίες ταξιδιωτών στην Ρωσία. Βλ. σχετικά T. Ostojić, Zaharija Orfelin, 147-159 και 168-174. J. Skerlić, Srpska književnost, 205. Istorija Srpskog Naroda, τ. IV₂, 190-192.

25 Βλ. N. Radojčić, «Jovan Rajić; o dvestagodišnjici njegovog rođenja», Godišnjica Nikole Čuprića XXXVI (1927), 216. Του ίδιου, Srpski istoričar Jovan Rajić (SAN, posebna izdanja, Knj. 204), Beograd 1952. Βλ. ακόμη I. Ταρνανίδη, Τα Προβλήματα της Μητροπόλεως Καρλοβικών κατά τον ΙΗ' αιώνα και ο Jovan Rajić (1726-1801), Θεσσαλονίκη 1972, σ. 99 σημ. 1, όπου υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία. Βασική πηγή αποτέλεσε η αυτοβιογραφία του Rajić: «Naznačenje let, rođenija, žizni i prestavljenija, jako roditelei moi, tako i edinokrovnih sestr i brati Moreplovanie Ivana Raića, 1758 goda», στο Letopis Matice Srpske 24 (1831).

26 Ο Ράγιτς υπήρξε απόφοιτος της Ακαδημίας του Κιέβου. Η Ακαδημία αυτή ιδρύθηκε το 1589 και είχε ως σκοπό την υπεράσπιση της Ορθοδοξίας απέναντι στις σκληρές επιθέσεις των Ιησουιτών της Πολωνίας. Πράγματι η Ακαδημία ανταποκρίθηκε σ' αυτό το έργο στην διάρκεια του 17ου και 18ου αι., βαθμιαία όμως το σύστημα λειτουργίας της επηρεάστηκε από τη δυτική θεολογική σκέψη. Σημαντικοί θεολόγοι δίδαξαν σ' αυτή, όπως ο Πέτρος Μογίλας, Θεοφάνης Προκόποβιτς, Γεώργιος Κονίσκι, κ.ά. Βλ. σχετικά I. Ταρνανίδη, Προβλήματα, σ. 103 και σημ. 2, όπου η σχετική βιβλιογραφία.

πιέσεων της Ουνίας, έθεσε βασική επιδίωξη της ζωής του την υπεράσπιση της ορθόδοξης πίστης και της εθνικής ταυτότητας του σερβικού λαού. Πιστεύοντας στην δύναμη της εκπαίδευσης, ως οπαδός του Διαφωτισμού, και εκφράζοντας την πικρία ότι ο λαός του έχανε όλο και περισσότερο την μνήμη του για το παρελθόν του, προχώρησε στη σύνθεση ενός μεγάλου ιστορικού έργου (μεταξύ των ετών 1757-1768). Πρόκειται για την Ιστορία των διαφόρων σλαβικών εθνών κυρίως των Βουλγάρων, Κροατών και Σέρβων...», ένα μνημειώδες έργο σε έκταση και σπουδαιότητα, που δημοσιεύθηκε σε 4 τόμους (έκταση 2.000 σελ. συνολικά), στην Βιέννη το 1794-1795²⁷. Σκοπός του, όπως ο ίδιος διακηρύσσει, είναι «να περιγράψει εν συντομία την ιστορία του σερβικού λαού χωρίς προκατάληψη, όπως είναι αξιοπρεπές και πρέπει, να τον δοξάσει και να τον οδηγήσει έξω από το σκοτάδι της λήθης, στο φως της ιστορίας». Αρχική του πρόθεση ήταν να περιγράψει την ιστορία όλων των σλαβικών λαών, σύμφωνα με την πλατειά αντίληψη περί ιστορίας που επικρατούσε στο σλαβικό μπαρόκ, βαθμιαία όμως περιόρισε τους στόχους του. Έτσι, ενώ το έργο ξεκινάει ως ιστορία όλων των Σλάβων, και ιδίως των Ν. Σλάβων και των Ρώσων, συνεχίζεται ως ιστορία των σερβικών χωρών και ιδιαίτερα της Ρασκίας, και στο τέλος καταλήγει με την παράθεση της ιστορίας των Σέρβων της Βοϊβοδίνας. Από την άποψη αυτή ο Ράγιτς απομακρύνεται από την προηγούμενη μέθοδο και αντίληψη περί ιστορίας.

Η επίδραση του Διαφωτισμού είναι εμφανής στην ιστοριογραφική του προσέγγιση: απορρίπτει τις θεοκρατικές αντιλήψεις (Θεία Πρόνοια ως αιτία γεγονότων) και κάθε τι που είναι αντίθετο προς την λογική. Ακόμη αποφεύγει οτιδήποτε έχει σχέση με την μυθολογία, και κυρίως όλο τον πλούτο της λαϊκής προφορικής παράδοσης. Από την φύση του συντηρητικός ο Ράγιτς αποφεύγει να θίξει ζητήματα διπλωματικής πολιτικής, που θα μπορούσαν να δυσαρεστήσουν την αυστριακή κυβέρνηση.

Το έργο του Ράγιτς θεωρείται πολύ σημαντικό και υπήρξε η κύρια πηγή ειδήσεων για την σερβική ιστορία για περισσότερα από 50 χρόνια²⁸. Ο Ράγιτς συνέβαλε καθοριστικά στην διαμόρφωση της σύγχρονης σερβικής ιστοριογραφίας και έθεσε τα όρια της σερβικής ιστορικής επιστήμης. Μέχρι τα μέσα του 19ου αι. και την εμφάνιση του Ιλαρίωνα Ruvarac (1832-1905) θεωρήθηκε αυθεντία. Με τον Ράγιτς βρισκόμαστε στο μεταίχμιο δύο εποχών: του Διαφωτισμού και του Ρομαντισμού, βρισκόμαστε σε μια εποχή μεταβατική: Εδώ χάνονται και σβήνουν παλαιά χαρακτηριστικά και εμφανίζονται νέες τάσεις, οι οποίες όμως θα λάβουν πιο σαφή και ευδιάκριτο χαρακτήρα στις επόμενες γενιές, με πιο σημαντικές πνευματικές μορφές εκείνες του Δοσίθεου Ομπράντοβιτς και του Vuk Karadžić.

²⁷Για την στροφή του ενδιαφέροντος του Ράγιτς στην ιστορία βλ. I. Ταρνανίδη, Προβλήματα, 107 κ.ε. M. Petrovich, Serbian Historiography, 17-19. Istorija Srpskog Naroda, τ. IV₂, 192. Jovan Deretić, Istorija Srpske knjizevnosti, 178-181.

²⁸Το συγγραφικό έργο του Ράγιτς μπορεί να διααιρεθεί σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το περιεχόμενό του: σε έργα θεολογικού και σε έργα ιστορικού χαρακτήρα, χωρίς ωστόσο η διάκριση να είναι απόλυτη. Βλ. σχετικά I. Ταρνανίδη, Προβλήματα, 121 κ.ε., όπου ο συγγραφέας δίνει περισσότερα στοιχεία για τα διάφορα έργα του Ράγιτς.

Malpomeni Kacaropoulou

**DIE SERBISCHE HISTORIOGRAPHIE DES 18EN JHR. UND IHRE
BEDEUTUNG ZUR BILDUNG DES SERBISCHEN NATIONALGEFÜHLS**

Das 18. Jhdt. war eine wichtige Periode für die Entwicklung der Balkanvölker. Der Niedergang des Osmanischen Reichs und auch die Aufklärung in West Europa fanden ihre Resonanz im südosteuropäischen Raum. Im konkreten Fall der serbischen Nation spielten die Serben der Habsburgermonarchie eine wichtige Rolle bei der kulturelle Entwicklung und beim Prozess des nationalen Erwachens. Die spezifischen Verhältnisse, die hier herrschten, die Notwendigkeiten und Sachzwänge bestimmten die Einstellung der Serben zur nationalen Frage. Eine besonders dynamische Rolle hat die Serbisch – Orthodoxe Kirche gespielt, die die Hüterin der nationalen Tradition war, aber auch Sachwalter der Interessen des serbischen Volkes. All die politischen Einflüsse und geistigen Stömungen, denen die Serben in der Donaumonarchie ausgesetzt waren, spiegelten sich in den Werken ihrer Literatur des 18. Jhdt. wider. Besonders die Werke der Historiographie zeigen uns sehr klar, welche politische Ansprüche, Prioritäten und Hoffnungen das serbische Volk in dieser Epoche hatte, gleichzeitig lassen sie uns erkennen, welche Phasen das serbische Nationalgefühl seinerzeit durchlaufen hat.

